

Praktijkvoorbeeld

Een actieve verkenning van het beroepsbeeld van de 'inclusieve leraar'

Karen Slot (Hogeschool van Amsterdam), Shyrin Hornberger (Voortgezet Onderwijs van Amsterdam), Anton Okkels (Ihub Onderwijs)

Samenvatting

In dit praktijkvoorbeeld wordt beschreven op welke manier studenten van de tweedegraads lerarenopleidingen in Amsterdam te werk zijn gegaan met het beroepsbeeld van de inclusieve leraar in het kader van het realiseren van inclusief onderwijs. De studenten hebben drie verschillende activiteiten uitgevoerd, die een bijdrage leveren aan hun voorbereiding op het tot stand brengen van inclusief onderwijs.

Ten eerste voerden studenten een werkbezoek uit in het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs of een tussenvoorziening. Voortgezet speciaal onderwijs is bedoeld voor leerlingen die gespecialiseerde ondersteuning nodig hebben, dat regulier onderwijs niet kan bieden, zoals leerlingen met taalontwikkelingsstoornissen of psychiatrische problematiek. Tussenvoorzieningen bieden regulier onderwijs met extra ondersteuningsmogelijkheden. Praktijkonderwijs is voortgezet onderwijs dat leerlingen toe leidt naar arbeid of het middelbaar beroepsonderwijs.

Ten tweede organiseerden studenten een workshop voor lerarenopleiders. Studenten deelden hun ontwikkeling en gingen in gesprek over het realiseren van inclusief onderwijs. Ten derde volgden studenten schoolgroep-bijeenkomsten van opleidingsschool Voortgezet Onderwijs van Amsterdam (VOvA) over het beroepsbeeld van de inclusieve leraar.

Na deze activiteiten geeft het merendeel van de studenten aan kennis te hebben opgedaan met betrekking tot de definitie en praktijk van inclusief onderwijs.

Daarnaast geven zij aan een beeld te hebben gekregen van de werkvloer in speciaal onderwijs. Tot slot blijken ze ook competenties van de inclusieve leraar te hebben verwerkt inzake hun eigen beroepsbeeld. Een voorbeeld is dat een deel van de studenten aangeeft graag inclusief onderwijs te willen uitvoeren, maar dit nog moet leren en daar onzeker over is. Leerdoelen voor studenten zijn dan het bieden van onderwijs op maat en het creëren van een prikkelarme omgeving.

Inleiding

Het Salamanca Statement roept overheden op om alle leerlingen zoveel mogelijk gezamenlijk les te geven en nieuwe onderwijssystemen te ontwikkelen om dat te realiseren (Salamanca Statement, 1994). Onder "zoveel mogelijk gezamenlijk" verstaan we in het huidige praktijkvoorbeeld inclusief onderwijs voor alle leerlingen in reguliere scholen, ook voor leerlingen met specifieke

ondersteuningsvragen (Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO), 1994).

De afgelopen decennia is inclusief onderwijs internationaal echter nog niet de norm geworden. Het wordt in het primaire proces bovendien slechts beperkt ingevoerd (Ainscow et al., 2019; Graham et al., 2023; Schwab, 2020). Van toekomstige leraren wordt desondanks verwacht dat zij het onderwijs voor iedere leerling zo passend mogelijk maken. Nog niet iedere leraar lijkt hierop voorbereid (Ledoux et al., 2020; Van Mieghem, 2020). Het is dan ook van belang dat er aandacht is voor de manier waarop leraren op inclusief onderwijs worden voorbereid. Om dit te realiseren kan een beroepsbeeld ondersteunend zijn. Een beroepsbeeld, als een herkenbaar beeld met draagvlak (MBO Raad, 2019), zou lerarenopleidingen houvast kunnen geven om studenten te ondersteunen bij hun ontwikkeling tot inclusieve leraren. Snoek onderscheidt in het beroepsbeeld van de leraar vier domeinen: ondersteunen van het leren van leerlingen, ontwikkelen van onderwijs, organiseren van onderwijs, ondersteunen van leren van collega's (Snoek et al., 2020).

Tot nu toe is niet bekend of het beroepsbeeld van de inclusieve leraar is vastgesteld. Om een bijdrage te leveren aan de voorbereiding van studenten op inclusief onderwijs hebben twee opleidingsscholen in Amsterdam, VOvA en Altra en de lerarenopleidingen de handen ineen geslagen. Er worden drie activiteiten aangeboden met als overkoepelend onderwerp het beroepsbeeld van de inclusieve leraar. Vanwege het achterblijven van de implementatie van inclusief onderwijs en het feit dat nog niet iedere leraar vindt dat hij er voldoende voor opgeleid is, kozen ze gezamenlijk voor de voorbereiding van de studenten te versterken. Dit gebeurde door met studenten te verkennen wat kenmerken zijn van inclusief onderwijs en hoe die passen bij hun individuele ontwikkelingen en inzichten.

Sharma et al. (2023) wijst erop dat een onderwijsprogramma over inclusief onderwijs, dat tot stand komt door co-creatie en uitgevoerd wordt in co-teaching door experts als lerarenopleiders en opleiders in de school, een positief effect heeft op de houding van studenten tegenover werken in een inclusieve onderwijsomgeving. Er wordt in zo'n onderwijsprogramma een direct verband gelegd tussen theorie en praktijk. Deze werkwijze sluit aan bij het gezamenlijk opleiden van studenten in de school door lerarenopleidingen en opleiders van de school.

Volgens Dignath et al. (2022) levert het gesprek tussen lerarenopleiders en studenten een belangrijke bijdrage aan hun ontwikkeling als leraar.

Lerarenopleiders kunnen een rolmodel zijn en zo invloed hebben op de houding van studenten ten opzichte van werken met leerlingen met een ondersteuningsvraag. Gesprekken tussen lerarenopleiders en studenten over inclusief onderwijs, zijn ondersteunend voor de houding van de student ten opzichte van inclusief onderwijs. Ten eerste door ruimte te bieden om

ervaringen, twijfels en succeservaringen te delen tijdens colleges. Daarnaast door deel te nemen aan de activiteiten in de praktijk. In het kader van inclusief onderwijs is het bovendien belangrijk rekening te houden met de samenwerking tussen regulier onderwijs en speciaal onderwijs (Dignath et al., 2022). Hopkins et al. (2018) adviseert lerarenopleidingen gestructureerd aandacht te besteden aan de voorbereidingen en reflectie van studenten tijdens praktijkervaringen in een inclusieve leeromgeving.

Door de ontwikkeling van een variatie van activiteiten willen we een bijdrage leveren aan het programma van lerarenopleidingen om de ontwikkelingsmogelijkheden van studenten tot inclusieve leraren vorm te geven. Op basis van theorie en praktijk zijn de volgende vier voorwaarden geformuleerd voor de activiteiten :

- (A) de activiteiten zijn ontwikkeld in co-creatie en uitgevoerd in co-teaching;
- (B) er is samenwerking tussen regulier en voortgezet speciaal onderwijs;
- (C) er is een dialoog tussen lerarenopleiders en hun studenten;
- (D) de studenten van de lerarenopleidingen reflecteren op praktijkervaringen.

Uitvoering in de praktijk

De afgelopen drie jaar zijn de volgende drie activiteiten uitgevoerd:

- 1) studenten maakten kennis met leerlingen met een gediagnosticeerde specifieke ondersteuningsvraag zoals: leerlingen met taalontwikkelingsstoornissen of psychiatrische problematiek,
- 2) studenten en lerarenopleiders gingen in gesprek over hun persoonlijke ervaringen met inclusief onderwijs, alsook over hun ontwikkeling, en
- 3) studenten van lerarenopleidingen namen actief deel aan schoolgroep-bijeenkomsten van een opleidingsschool met het thema het beroepsbeeld van de inclusieve leraar. Een schoolgroep-bijeenkomst is bedoeld voor alle studenten die stage lopen bij een opleidingsschool, de bijeenkomst wordt afgesloten met intervisie.

Activiteit 1: Werkbezoeken aan voortgezet speciaal onderwijs (vso), praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen

Derdejaars studenten van natuurkunde en scheikunde brengen een werkbezoek aan voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen. De werkbezoeken zijn onderdeel van onderwijsmodule 'Handelingsgericht werken en differentiëren' van de lerarenopleidingen natuurkunde en scheikunde. Het doel is kennismaken met de leerlingen, hun schoolomgeving en leraren. Er zijn gesprekken gevoerd met leerlingen, leraren en schoolleiders. Iedere student bracht twee bezoeken, observeerde lessen en tenslotte schreven 21 studenten reflecties over het bezoek en hun ontwikkeling als leraar. Tijdens hierop volgende colleges werden de reflecties klassikaal besproken met lerarenopleiders. Een aantal studenten gebruikte de reflectie tijdens hun

derdejaars assessment, bij oriëntatie op het eigen beroepsbeeld. Anderen gebruikten hun reflectie in de praktijk tijdens het evalueren van het werkplekleren.

Activiteit 2: Workshop tijdens kennisochtend op HvA

Vijf studenten van verschillende lerarenopleidingen zijn uitgenodigd om tijdens een HvA-Kennisochtend in gesprek te gaan met vijf groepen lerarenopleiders en vertegenwoordigers van het management tijdens een workshop. Deze activiteit is tot nu toe één keer uitgevoerd in 2023. Ter voorbereiding bogen de studenten zich over het beroepsbeeld van een inclusieve leraar en werd schriftelijk vastgelegd hoe opleidingsscholen en opleidingen gezamenlijk glans kunnen geven aan de realisatie van inclusief onderwijs. De studenten deelden als gespreksleiders persoonlijke ervaringen en eigen ontwikkelingen. Daarna volgden gesprekken aan de hand van stellingen, bijvoorbeeld: 'Elke lerarenopleider kan een verhaal vertellen over leerlingen met een specifieke ondersteuningsvraag'.

Een aantal deelnemers van de workshop gaf aan op werkbezoek te willen gaan in het vso om zich te oriënteren. In het mondelinge reflectiemoment, direct volgend op de workshop gaven alle betrokken studenten aan zich zeer gewaardeerd te voelen door de lerarenopleiders.

Activiteit 3: Workshop tijdens kennisochtend op HvA

Tenslotte stond tijdens twee schoolgroep-bijeenkomsten van de opleidingsschool VOvA het beroepsbeeld van de inclusieve leraar centraal. Vaste onderwerpen van de bijeenkomsten zijn diversiteit en inclusie, pedagogiek en klassenmanagement. Hier sluit het beroepsbeeld van de inclusieve leraar goed bij aan. Zo namen 25 studenten van verschillende opleidingen en studiejaren hieraan namen deel. Het doel was een gezamenlijke verkenning van het beroepsbeeld door studenten en lerarenopleiders, tevens bewustwording van de eigen ontwikkeling op het gebied van inclusief onderwijs. Een HvA-lerarenopleider en vier opleiders van VOvA voerden de activiteit gezamenlijk uit. Eerst werd het beroepsbeeld van de inclusieve leraar en ervaringen van de studenten besproken, tevens hun ontwikkelpunten. Tenslotte beantwoordden alle studenten schriftelijk vragen over hun eigen ontwikkeling rond inclusief onderwijs.

Opbrengsten

De opbrengsten van het praktijkvoorbeeld sluiten aan bij twee van de vier door Snoek et al.(2017) geformuleerde domeinen: (1) het ondersteunen van het leren van leerlingen en (2) het organiseren van onderwijs (Snoek et al., 2017). De geschreven documenten zijn verzameld en door middel van codering van deze teksten zijn opbrengsten geformuleerd.

Activiteit 1: Werkbezoeken

Er zijn ruim 90 werkbezoeken uitgevoerd door derdejaars studenten van verschillende opleidingen. Aan 25 studenten natuurkunde en scheikunde, die elk twee bezoeken hadden uitgevoerd, is gevraagd een reflectie te schrijven. Hier hebben 21 studenten aan gehoor gegeven. In hun teksten zijn drie onderwerpen te identificeren: eigen ontwikkeling, kennis en schoolorganisatie; ondersteunen van leerlingen onderwijs; beroepsbeeld en vaardigheden van de leraar.

Opbrengsten	Voorbeelden van inzichten
Eigen ontwikkeling (kennis) Schoolorganisatie	Belang van kleine klassen Prikkelarme omgeving Verschillende rollen in de school
Ondersteunen van leerlingen Onderwijs	Veel persoonlijke aandacht Relatie tussen leerprestaties en veilige leeromgeving Vakinhoud is belangrijk en op maat Doel van onderwijs is de voorbereiding op het leven na de schooltijd
Organiseren van Onderwijs Beroepsbeeld en vaardigheden van de docent	Duidelijkheid en structuur bieden in de les Stapsgewijs vooruitgang van de leerling zien en benoemen Meer vakken geven dan je eigen vak

Tabel 1 Opbrengsten werkbezoeken inzichten van studenten

Er is een grote variatie aan inzichten. Over het beroepsbeeld van de leraar noemt een substantieel deel van de deelnemers duidelijkheid en structuur bieden in je les, stapsgewijs vooruitgang van de leerling zien en het aanbieden van meer vakken dan je eigen vak.

Activiteit 2: Workshop

Er is een workshop uitgevoerd met vijf studenten en ongeveer 12 lerarenopleiders. Van deze studenten zijn de vooraf geschreven teksten geanalyseerd door middel van codering. Uit de voorbereiding van deze studenten blijkt dat hun visie op het uitvoeren van inclusief onderwijs overlap vertoont met die van studenten van de schoolgroep-bijeenkomsten: schoolorganisatie, onderwijs, beroepsbeeld en vaardigheden. Daarnaast wordt het belang van voorbereiding op het instituut genoemd.

Ervaringen	Voorbeelden van inzichten
Eigen ontwikkeling Schoolorganisatie	Interesse in pedagogiek Eigen visie op onderwijs Praktijkervaring opdoen; extra stage uitgevoerd in tussenvoorzieningen
Ondersteunen van leerlingen Onderwijs	Kennis van de ondersteuningsvragen Verhalen vertellen aan elkaar en interesse in de leerlingen aanwakken Ondersteunen om een plek te vinden in de maatschappij
Organiseren van Onderwijs Beroepsbeeld en vaardigheden van de docent	In gesprek gaan met leerlingen In gesprek gaan met collega's, verband leggen tussen vo en vso Begrijpen wat leerlingen nodig hebben
Vorbereiding op het instituut	Niet genoeg aandacht voor inclusief onderwijs, dit is toch wel de toekomst van het onderwijs Weinig aandacht voor vso Meer kennismaken met leerlingen met een ondersteuningsvraag Meer aandacht besteden aan lesgeven aan leerlingen met een ondersteuningsvraag
Opbrengst van de workshop	Lerarenopleiders en studenten spraken waardering uit over de presentaties
Advies voor opleiding	Blijf positief communiceren met leerlingen, wees een rolmodel Breng allemaal een bezoek aan een school waar de gemiddelde leerling meer aandacht nodig heeft. Ga in gesprek met leerlingen Verdiepen in literatuur

Tabel 2 Opbrengsten workshop

De geschreven inzichten zijn gevarieerd. Om een beeld te geven staat een aantal inzichten in de tabel. Over het beroepsbeeld geven de studenten het belang aan om in gesprek te gaan met de leerlingen en met collega's, daarnaast dat er een verband te leggen is tussen voortgezet speciaal onderwijs en regulier onderwijs. Tenslotte het belang van dat de inclusieve leraar begrijpt wat leerlingen nodig hebben.

Activiteit 3: Schoolgroep-bijeenkomsten

Tenslotte zijn er twee schoolgroep-bijeenkomsten georganiseerd. De vragenlijst is door 21 studenten ingevuld. Hen werd gevraagd naar hun ervaring met inclusief onderwijs, zelfregie in het uitvoeren van inclusief onderwijs en naar hun visie op het beroepsbeeld van de leraar.

Opbrengsten	Voorbeelden
Eigen ontwikkeling Kennismemaakt met inclusief onderwijs	Binnen opleiding Tijdens werkplekleren of vakken (65%) Buiten de opleiding (20%) Geen ervaring, geen duidelijk antwoord (10%)
Eigen ontwikkeling en ondersteunen van leerlingen	Positieve gevoelens: Uitdaging, hoop en willen helpen (52%) Minder positieve gevoelens: frustratie, twijfel geschrokken gevoel (29%) Geen ervaring/ weinig opbrengst (19%)
Eigen ontwikkeling Organiseren van Onderwijs Zelf regie nemen in eigen ontwikkeling m.b.t. het uitvoeren van inclusief onderwijs	Nog niet in verdiept (20%) Verdiepen via zelfstudie en gesprekken (58%)
Beroepsbeeld en vaardigheden van de docent	Aandachtsgebied 1 en 3 zijn belangrijk
Advies voor opleiding	Meer kennis aanbieden over leerlingen met ondersteuningsvragen Positief zijn over inclusief onderwijs Voorbeelden geven over inclusief onderwijs en handvaten bieden In gesprek gaan met studenten en ervaringen delen

Tabel 3 Opbrengsten schoolgroepen regie van studenten en beroepsbeeld

Na deze activiteit delen alle studenten het inzicht dat domein 1 en 3 van Snoek voor het beroepsbeeld van de inclusieve leraar het meest belangrijk zijn.

Conclusie

Hoewel de activiteiten binnen dit praktijkvoorbeeld verschillend zijn en de opbrengsten niet met elkaar vergeleken kunnen worden, durven we te beweren dat alle activiteiten een bijdrage kunnen leveren aan programma's van

lerarenopleidingen om studenten voor te bereiden op de realisatie van inclusief onderwijs. Tijdens de verkenning en in reflecties geeft een groot deel van de studenten aan zich meer bewust te zijn geworden van wat inclusief onderwijs is, van hun eigen ontwikkeling en van de onderwijsprogramma's van opleidingen over inclusief onderwijs. Uit de variatie aan opbrengsten blijkt dat een groot deel van de studenten zich proactief opstelt met betrekking tot kennisverwerving en studenten geïnteresseerd zijn in een stage in het vso. De studenten reflecteerden op de opbrengsten, inzichten van de drie activiteiten in hun portfolio en bij verschillende generieke modules in de hoofdfase. Op de opleidingsscholen deelden de studenten de inzichten daarnaast tijdens schoolgroepen met werkplekbegeleiders en andere opleiders. Om de kwaliteit van de reflecties te borgen is het aan te bevelen om gezamenlijk afspraken over te maken over de wijze van reflecteren en beoordelen.

Reflectie op de activiteiten

Lerarenopleiders, opleiders in de school en management hebben samen gereflecteerd op de drie activiteiten. Ten eerste zijn de werkbezoeken positief en effectief beoordeeld, de activiteit wordt dan ook gecontinueerd en uitgevoerd door meer opleidingen. Tevens is de workshop positief beoordeeld. Het streven is de workshop in overleg met studenten voortaan jaarlijks uit te voeren.

Tenslotte is besloten de schoolgroep-bijeenkomsten over het beroepsbeeld van de inclusieve leraar in 2024-2025 opnieuw uit te voeren. In co-creatie en door co-teaching zal een ontwikkelgroep van opleiders van HvA en VOvA de activiteiten evalueren, bijstellen en weer uitvoeren. Tijdens de uitvoering van de activiteiten is vastgesteld door de betrokken studenten en begeleiders dat de studenten gemotiveerd zijn om de activiteiten uit te voeren, de studenten meer kennis hebben opgedaan met betrekking tot inclusief onderwijs en dat lerarenopleiders het gesprek aangaan met studenten tijdens reflectiemomenten.

Aandachtspunten zijn dat op dit moment alle scholen die de werkbezoeken faciliteren partner in opleidingsscholen van de HvA. Met het volle curriculum is het echter niet altijd mogelijk om werkbezoeken in te plannen in roosters van studenten en van scholen. Het is van belang het inplannen te vervoegen. Het aanbod van de scholen vso, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen is beperkt, vanwege de beperkte omvang van dit type onderwijs. Het zal logistiek lastig zijn om dat iedere student van iedere HvA-lerarenopleiding een schoolbezoek uitvoert. Tenslotte zal niet iedere student even geïnteresseerd zijn in deelname aan de workshop. De studenten die de workshop waren proactief in het delen van hun ontwikkeling en visie rond inclusief onderwijs. Om toch voldoende studenten te werven voor deze activiteit, zou dit opleidingsbreed kunnen plaatsvinden.

De drie activiteiten zijn extra activiteiten van de opleidingen exact, die niet in het reguliere onderwijsprogramma en rooster van de student zijn opgenomen. Het is een uitdaging de activiteiten instituutsbreed te delen en uit te voeren. Het advies is de drie activiteiten te continueren en te overwegen om een doorgaande onderwijslijn 'Beroepsbeeld van de inclusieve leraar' te ontwikkelen, waarin studenten kunnen kiezen uit een variatie aan activiteiten met het thema inclusief onderwijs. Zo ontstaat een gedifferentieerd aanbod aan de studenten. Daarnaast kan het aantrekkelijk zijn voor opleidingsscholen om een gezamenlijk beroepsbeeld van de inclusieve leraar van scholen en instituten uit te werken. Ondanks het feit dat het praktijkvoorbeeld is uitgevoerd met een kleine groep van 51 studenten, is de verwachting dat implementatie van de genoemde activiteiten in de opleidingen een positief effect kan hebben op de ontwikkeling van studenten met betrekking tot de realisatie van inclusief onderwijs. Het praktijkvoorbeeld kan dan ook een bron van inspiratie zijn voor lerarenopleidingen en opleidingsscholen.

Auteurs

Karen Slot is lerarenopleider en docent-onderzoeker bij de tweedegraads lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam. Haar onderwijsgevende taken en haar onderzoek zijn met name gericht op de voorbereiding van studenten op de realisatie van inclusief onderwijs. Zij begeleidt onderzoek, is instituutsopleider en mentor van studenten natuurkunde en scheikunde. Karen is bestuurslid van BiOND, vereniging voor begeleiders in het onderwijs en van Velon.

k.p.m.slot@hva.nl

Shyrin Hornberger werkt sinds 15 jaar bij Voortgezet Onderwijs van Amsterdam (VOvA). Zij is BRLO-geregistreerd programmaleider van opleidingsschool VOvA. Als docent Nederlands heeft zij een groot aantal jaren lesgegeven in het praktijkonderwijs. Op dit moment werkt zij in het eerste- en tweedegraadsgebied onder andere als lerarenopleider bij de tweedegraadsopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam.

s.hornberger@vova.nl

Anton Okkels werkt bij Ihub, organisatie voor voortgezet speciaal onderwijs, GGZ en Jeugdzorg. Hij is netwerkcoördinator PrO/vso voor de Arbeidsmarktregio Zaanstreek Waterland voor de sectorraad GO en projectleider AMG (arbeidsmarktgerichte leerweg). Eerder werkte hij als schoolleider vso en coördinator Samen opleiden. Hij heeft ervaring als HvA-docent bij de HvA-minor 'Jeugdhulp en Inclusiever onderwijs' en ervaring als begeleider van leerlingen en docenten in mbo.

a.okkels@altra.nl

Referenties

- Ainscow, M., Slee, R., & Best, M. (2019). The Salamanca statement: 25 years on. *International Journal of inclusive education*, 23(7-8), 671-676.
- De Boer, A., Struyf, E., Nijs, S., & Doolaard, S. (2022). Samen inclusief onderwijs realiseren: een handboek voor professionals binnen en buiten het onderwijs. Uitgeverij Acco.
- Dignath, C., Rimm-Kaufman, S., van Ewijk, R., & Kunter, M. (2022). Teachers' beliefs about inclusive education and insights on what contributes to those beliefs: a meta-analytical study. *Educational Psychology Review*, 34(4), 2609-2660.
- Graham, L. J., Medhurst, M., Malaquias, C., Tancredi, H., De Bruin, C., Gillett-Swan, J., Poed, S., Spandagou I., Carrington, S. & Cologon, K. (2023). Beyond Salamanca: A citation analysis of the CRPD/GC4 relative to the Salamanca Statement in inclusive and special education research. *International Journal of Inclusive Education*, 27(2), 123-145.
- Hopkins, S. L., Round, P. N., & Barley, K. D. (2018). Preparing beginning teachers for inclusion: designing and assessing supplementary fieldwork experiences. *Teachers and Teaching*, 24(8), 915-930.
- Järvis, M., Ivanenko, L., Antonenko, I., Semenenko, T., Virovere, A., & Barantsova, T. (2022). Application of the Integration Model in the System of Inclusive Education. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11(1), 35-44.
- Ledoux, G., Waslander, S., & Eimers, T. (2020). *Evaluatie passend onderwijs*. Eindrapport mei 2020.[Evaluation tailored education. Final report May 2020].Schwab, S. (2020). Inclusive and special education in Europe. In *Oxford research encyclopedia of education*.
- MBO Raad (2019). Beroepsbeeld mbo-docent: Ontwikkeling van starter tot expert. Geraadpleegd op 23 maart 2024, van https://www.bvmbo.nl/2016_02_18/wpcontent/uploads/2019/02/Maart-2019_Beroepsbeeld-MBO-docent.pdf
- Sharma, U., Grové, C., Laletas, S., Rangarajan, R., & Finkelstein, S. (2023). Bridging gaps between theory and practice of inclusion through an innovative partnership between university academics and school educators in Australia. *International Journal of Inclusive Education*, 27(10), 1102-1117.
- Snoek, M., de Wit, B., & Dengerink, J. (2020). Een gedeeld beroepsbeeld voor de leraar. In *Leraar: een professie met perspectief 1: Een veelzijdig beroepsbeeld* (pp. 16-28). Ten Brink Uitgevers.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Adopted by the World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. Salamanca, Spain, 7–10 June.

Van Mieghem, A., Verschueren, K., Petry, K., & Struyf, E. (2020). An analysis of research on inclusive education: a systematic search and meta review. *International Journal of Inclusive Education*, 24(6), 675-689.